

'Madeleine La Fée des Bois' 'Droom in het woud'

Ata Kando (Boedapest 1913)

Prentenkabinet Universiteits-
bibliotheek, Leiden

1955-1957. Lay-out boeken, fotografie (ontwikkelgelatine-zilverdruk), 28 x 22 cm
Herkomst: Ata Kando, Bergen

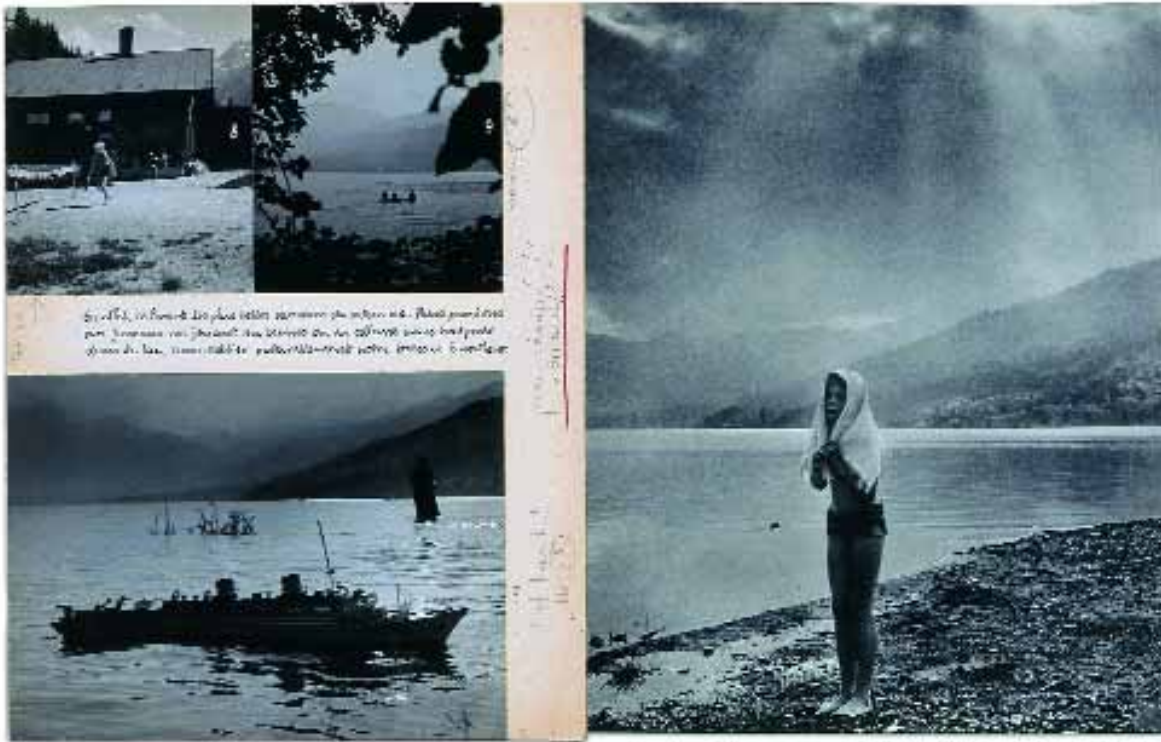
De fotocollectie van het Prentenkabinet van de Universiteit Leiden heeft een belangrijke collectie unieke lay-out boeken van Nederlandse fotografen uit de jaren vijftig van de 20ste eeuw. Deze 'voorstadia' van gepubliceerde fotoboeken bevatten originele foto's, ingeplakte teksten en redactionele aantekeningen. Ze geven inzicht in de ontstaansgeschiedenis van de uiteindelijke fotoboeken. Met hulp van de Vereniging Rembrandt heeft het Prentenkabinet twee goed bewaard gebleven voorstadia – de kunstenaar noemt ze zelf 'maquettes' – voor het fotoboek *Droom in het woud* (1957) van Ata Kando kunnen verwerven.

AUTEURSFOTOBEEK

Midden jaren vijftig vestigen in Nederland enkele fotografen de aandacht op zich met een nieuw, internationaal fenomeen: het zogenoemde auteursfotoboek. Het was in deze periode niet ongebruikelijk om fotoboeken op de markt te brengen. In het nog televisieloze tijdvak was er

een grote vraag naar beelden. Uitgeverijen speelden daar met de publicatie van fotoboeken op in. Ook vanuit het bedrijfsleven kwamen opdrachten tot het maken van fotoboeken, omdat men zag dat dit type boek een actieve rol kon spelen in het vestigen van het ideaalbeeld van een positieve maatschappij en dat was goed voor de economie. Het fotoboek had zich al vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw ontwikkeld tot een zelfstandig genre.¹ Vernieuwend in de jaren vijftig is dan ook niet het fotoboek op zich, maar de rol die de fotograaf ging spelen in de productie en in de afwerking van het eindproduct, in nauwe samenwerking met de vormgever. Door het bijebrengen van een selectie foto's en teksten in een door fotograaf en vormgever bepaalde context, ontstaat een dramatische sequentie, een beeldroman. Vanwege hun subjectieve visie worden deze auteursfotoboeken als autonome kunstenaarsboeken beschouwd. Johan van der Keuken, Ed van der Elsken en Ata Kando waren in Nederland de eersten die in 1956 en 1957 fotoboeken in de vorm van beeldverhalen publiceerden.

Boekomslagen van Ata Kando's fotoboek *Droom in het Woud*. Links de Franse editie *Madeleine la Fée des Bois* en rechts de Nederlandse, *Droom in het Woud*.

Pagina's 8 en 9 uit
Madeleine la Fée des Bois

ATA KANDO EN ED VAN DER ELSKEN

In de jaren dertig woonden Ata Kando en haar echtgenoot, de Hongaarse schilder Gyula Kando, enige tijd in Parijs en in Barcelona. Van 1938 tot aan de Tweede Wereldoorlog runde zij samen met een andere fotografe een fotostudio in Parijs aan de rue de l'Opera. Tijdens de Duitse bezetting moest zij terugkeren naar Hongarije. In 1947 vestigde zij zich samen met haar man en drie kinderen opnieuw in Parijs. Haar man ging in 1950 echter alleen terug naar Boedapest, omdat hij de racistische sfeer en het emigrantenleven in Parijs niet kon uitstaan. Dat leidde tot een definitieve scheiding van zijn gezin.

Ata Kando had in Parijs werk gevonden bij Pictorial Service, het laboratorium van het fotografencollectief Magnum dat kort na de oorlog door Robert Capa was opgericht. Daar leerde zij in 1950 de jonge Nederlandse fotograaf Ed van der Elsken (1925-1990) kennen en trad in het najaar met hem in het huwelijk. Hun gezamenlijke contacten met een groep jongeren die in de studentenwijk Saint Germain des Prés een opvallend bohémien leven leidden, legde Van der Elsken met de camera vast. Deze foto's werden eind 1956 in boekvorm gepubliceerd door De Bezige Bij in Amsterdam onder de titel *Een Liefdesgeschiedenis in Saint Germain des Prés*.² Het resultaat was een autobiografische beeldroman, geheel in de existentialistische sfeer die geassocieerd wordt met het werk van Jean-Paul Sartre. Het fotoboek vertelt het liefdesverhaal van de Mexicaan Manuel en de Française Ann. Ook Ata Kando figureert in de foto's. Bovendien hielp zij bij het maken van afdrucken. Het verhaal in dit boek komt tot leven door de sequentie van de foto's, de grafische vormgeving - verzorgd door Jurriaan Schrofer - en de begeleidende teksten.

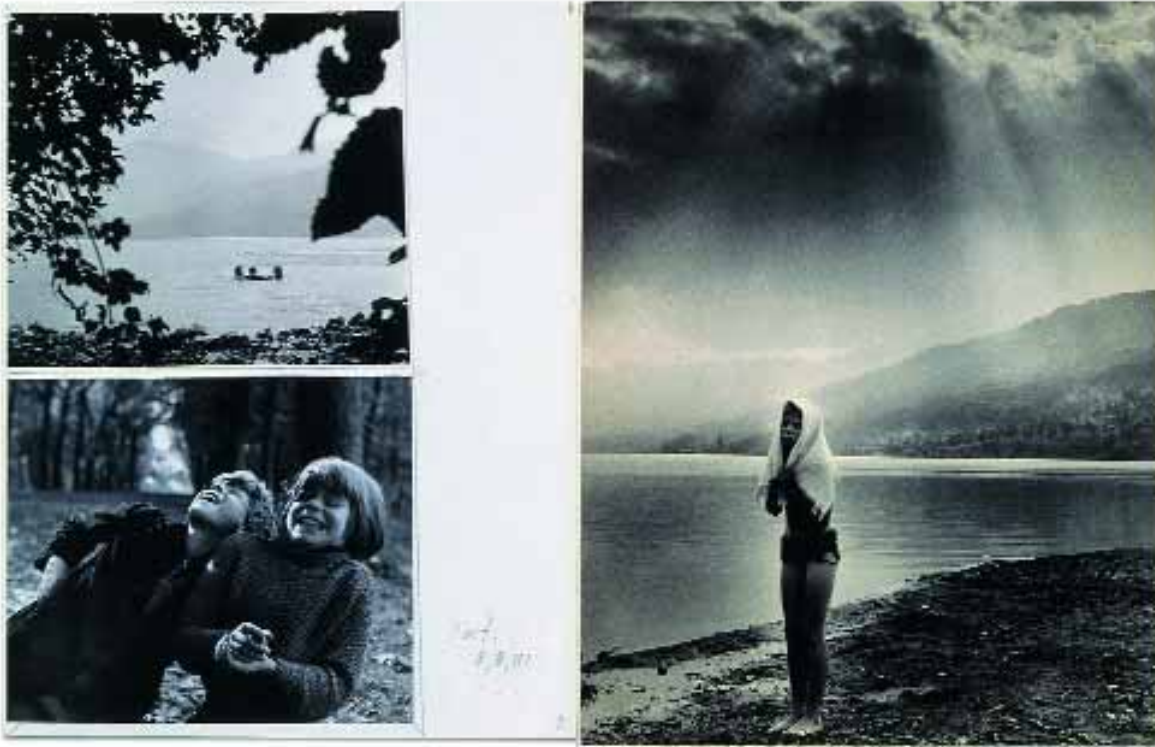
In januari 1955 vestigden Van der Elsken, Ata Kando en haar kinderen zich in Amsterdam. Ata bleef als fotografe voor grote Parijse modehuizen werken en reisde op en neer tussen Parijs en Amsterdam. Aan het eind van het jaar scheidde zij van Van der Elsken, maar zij bleven vriendschappelijke contacten onderhouden en Ata bleef in Nederland wonen. Het werd haar tweede vaderland.

DROOM IN HET WOUD

Men kan het zich in 2004 nauwelijks meer voorstellen, maar het fotoboek *Droom in het woud* van Ata Kando, in 1957 uitgegeven door Contact in Amsterdam,

deed enig stof opwaaien vanwege een vermeende erotische geladenheid. Het is een fotografisch sprookje, opgenomen in 1955 tijdens een vakantie in de Zwitserse Alpen, waarin de drie kinderen van de fotografe de hoofdrol spelen. Het verhaal heeft het karakter van een pastorale, een eigentijds 'doornroosje'. In een idyllisch, bosrijk berglandschap maakt een ondernemend meisje een wandeling, uit het zicht van haar moeder, broer en tweelingzusje. Zij plukt bloemen en maakt er een haarkrans van. Geheel in beslag genomen door haar eigen gedachten loopt zij de berg op richting de sneeuw, maar dan merkt zij dat zij is verdwaald. Moe geworden valt zij op een open plek in het bos in slaap. In haar droom is zij de fee van het woud die een fluitspelende jonge herder ontmoet. Betoverd door zijn muziek loopt zij hem achterna. Als zij ontwaakt blijkt de herder haar broertje te zijn, die haar heeft gevonden. Hij neemt de jonge 'fee' in zijn armen en breng haar terug naar de familie. Eind goed al goed. De erotiek zou - met enige moeite - gezien kunnen worden in de schaars geklede meisjes en het feit dat er armen om elkaar heen geslagen worden. Volgens de fotografe was het die zomer buitensporig warm en is dit de enige verklaring voor de schaarse kleding.

Het is niet zo verwonderlijk dat Ata Kando tijdens haar relatie met Ed van der Elsken een concept voor een fotografisch beeldverhaal bedacht en uitwerkte. Zij was immers nauw betrokken bij de ideeën die in huize Van der Elsken leefden over deze presentatievorm voor fotografie. Haar eigen fotografisch beeldverhaal ontstond in samenspel met haar kinderen, zoon Thomas en de tweelingzussen Madeleine en Juliette. Haar verantwoording voor het idee verwoordde zij in een ongedateerd schrijven op eigen briefpapier als volgt: *Mon idée était de faire une série des livres*

Pagina's 8 en 9 uit
Droom in het Woud

(*touristique et éducatif*), en montrant la nature caractéristique des divers pays. Zij liet zich inspireren door klassieke verhalen en wilde deze een moderne vorm geven. Als voorbeeld noemde zij *La Belle au bois Dormante*. Zij hoopte met zulke boeken een bijdrage te kunnen leveren aan de bewustwording van kinderen voor de noodzaak van natuur te beschermen tegen vervuiling. Ook het idee voor haar tweede fotoboek, *Ulysse*, is op een klassieke verhaal gebaseerd: de avonturen van de mythologische held Odysseus. Zij hoopte daarmee Homerus aantrekkelijker te maken voor de schooljeugd. Dit tweede boek is (nog) niet gepubliceerd.

De verschillende scènes voor de 44 foto's van *Droom in het Woud* werden voornamelijk gespeeld door Madeleine en Thomas; Juliette komt op een tiental plaatsen in het verhaal en in de foto's voor (soms speelt zij de hoofdrol alsof zij Madeleine was). Ata Kando maakte foto's van de gespeelde scènes en de veertienjarige Thomas schreef de teksten. Foto's en tekst werden door Jurriaan Schrofer en Ata Kando tot een samenhangend beeldverhaal gemaakt door beide in een lay-out te combineren. Schrofers manier van werken kende Ata al uit de tijd dat hij als goede vriend bij haar en Ed van der Elsen in Sèvres, waar zij aanvankelijk woonden, op bezoek kwam en daarna natuurlijk ook van zijn bemoeienissen met *Een Liefdesgeschiedenis in Saint Germain des Prés*.

'MAQUETTES'

1ste versie: *Madeleine la Fée des Bois*

De oudste maquette van het boek heeft een Franse titel en tekst. Frans was de voertaal in het gezin Kando. Deze versie bevat in zijn huidige vorm 40 originele foto's, 2 drukproef-prints en 4 latere fotokopieën op de plekken waar de originele foto's ontbreken. De pagina's zijn aan

twee zijden beplakt en van teksten en commentaren voorzien. De bladen zijn opgeborgen in een doos met het volgende opschrift:

Madeleine la Fée des Bois

Photos: Ata Kando

Texte: Thomas Kando

1954

Incomplet

De cover bevat een foto van Madeleine met bloemenkrans; onder de foto een rand groen karton met daarop in rode, vormgegeven letters de titel *Madeleine la Fée des Bois*. In deze maquette bevinden zich twee foto's die niet in het gepubliceerde fotoboek zijn opgenomen. Verder zijn ca. 12 pagina's anders van lay-out en volgorde ten opzichte van het foto-

boek. Ook zijn foto's anders van formaat en een aantal is spiegelbeeldig afgedrukt. Deze eerste versie en de uiteindelijke versie laten een interessante ontwikkeling zien van zoeken naar de verhaallijn, de verhoudingen in formaten, de manier waarop foto's op elkaar reageren en naar de meest krachtige vorm waarin een en ander zich afspeelt. Het jaartal 1954 op de doos is foutief, want de foto's zijn in 1955 genomen. Dit wordt bevestigd door Thomas Kando en door de authentieke annotatie 1955 op de negatieven van deze serie (in de collectie van het Nederlands Fotomuseum).

2de versie: *Droom in het Woud*

De tweede maquette heeft een andere lay-out dan de eerste en bevat teksten in het Nederlands. Deze versie bevat 44 originele foto's (sommige zijn vermoedelijk latere drukken). De aan twee zijden beplakte bladen met foto's en teksten zijn bewaard in een doos met het volgende opschrift:

Droom in het Woud 1957 Foto's fait: '55

'La maquette'(finale)

complete, mais pas fini techniquement

(quelques tirages n'ont pas le format finale)

mais c'est bon pour un éventuel réédition.

De cover bevat dezelfde foto van Madeleine met bloemenkrans als in de eerste maquette. De foto is op wit karton geplakt; de titel *Droom in het Woud* is met blauwe pen neergeschreven op het witte karton in de marge onder de foto. Deze tweede maquette heeft in de foto lay-out dezelfde volgorde als het gepubliceerde fotoboek en heeft daar dan ook als voorbeeld voor gediend ♦

Ingeborg Th. Leijerzapf

Noten

- Gerrit Jan de Rook, 'Het fotoboek', in: Flip Bool en Kees Broos (red.), *Fotografie in Nederland 1920-1940*, Den Haag (Staatsuitgeverij) 1979, p. 118.
Mattie Boom, Frans van Burkom en Jenny Smets, *Foto in omslag. Het Nederlandse documentaire fotoboek na 1945/ Photography between covers. The Dutch documentary photobook after 1945*, Amsterdam (Fragment) 1989.
- Al in 1954 maakte Van der Elsen een eerste beeldverhaal van deze Parijse foto's voor *Picture Post*; in het Nederlandse tijdschrift *De Wereldkroniek* verschenen eveneens selecties uit deze foto's in vier afleveringen.